

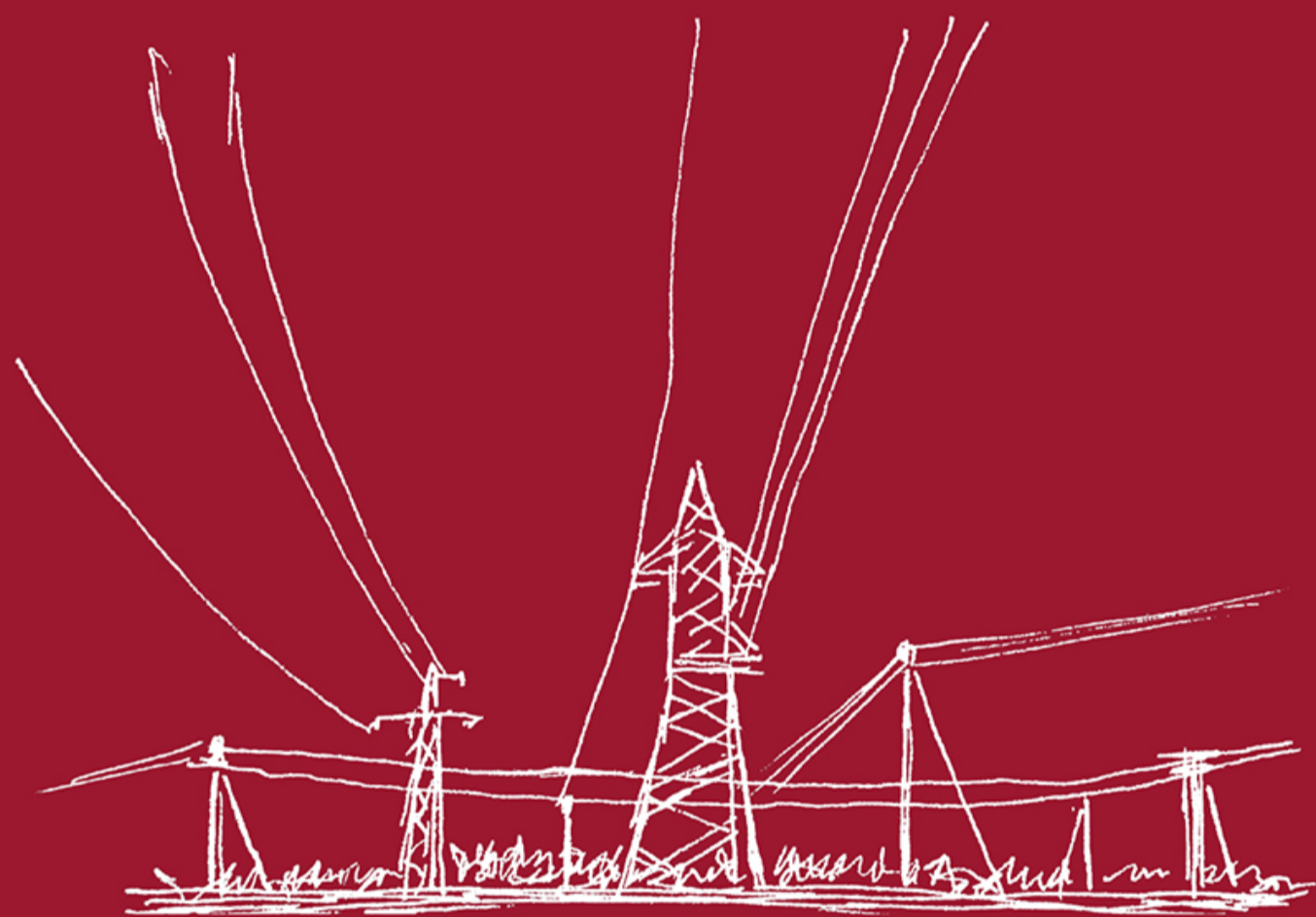
Арабески

КУПИТИ

Як і обіцяє назва, дванадцять оповідань цієї збірки у підсумку утворюють химерний візерунок, окремі лінії якого переплітаються, підхоплюють одна одну і впізнають себе у взаємних відображеннях. Щоправда, візерунок цей - не зовсім рослинний, хоча й рослинний також. Але передусім він складається з історій людей. Людей із різним минулим, зруйнованим сьогоднішнім і невідомим майбутнім. «Ми, - каже автор, - покладаємося на пам'ять, аби залишатися собою, ми зживаємося з новим досвідом, аби приймати це життя, ми не відмовляємося від ілюзій, оскільки впевнені у власній ніжності й запеклості. Про цей час говоритимуть як про час великої жорстокості і великої сердечності. Цей час пізнаватиметься за голосами людей, які не бояться свідчити і звинувачувати, а також дякувати й освідчуватись».

Століття тому «Арабески» Миколи Хвильового поклали початок формуванню міського тексту Харкова. Українського Харкова. Нехай і на численних контрастах із Хвильовим, але «Арабески» Сергія Жадана якраз є свідченням того, що текст цей не обривається, а навпаки - триває, продовжує ткатися і дозволяє без надмірного переляку вдивлятися в наступні сто років.

Сергій Жадан

Арабески

Meridian Czernowitz

MERIDIAN CZERNOWITZ
МІЖНАРОДНА ЛІТЕРАТУРНА
КОРПОРАЦІЯ

Сергій Жадан

Арабески

Meridian Czernowitz

2024

Приклич мене до цієї брами

Другого березня, на сьомий день війни, зателефонував Коля і попросив вивезти труп. Артем не здивувався, але запитав, чий саме.

— Мамина сусідка, — пояснив Коля. — Сьомий день із квартири не виходить. До них у під'їзд поруч прилетіло, у будинку майже нікого не залишилося. Мужик один на першому поверсі, за котами доглядає, ну і сусідка от, бабуся. Я мужику дзвонив, він каже: вона сьомий день не виходить, не відчиняє, не чути її. А там стріляють, поліція туди не поїде. Треба вивезти, бо скоро потеплішає, запах піде.

— А якщо вона ще жива?

— Тим більше треба вивезти.

Коля першого ж дня, щойно місто почали обстрілювати, виїхав разом із мамою. Де вони жили — нікому не говорив. Але всім телефонував і давав завдання. Кудись з'їздити, когось знайти, комусь щось привезти. Сам не повертався: мама не відпустила. Мамі хотілося за це подякувати.

Харків. Північна Садиба

Зима 2023/2024

Був вечір. Артем зателефонував Дохлому, напарнику, з яким вони вже тиждень займались евакуацією, забираючи людей із обложеного міста.

— Потрібно завтра бабусю вивезти, — сказав.

— Речей багато? — поцікавився Дохлий.

— Навряд чи.

— Ходяча? — не заспокоювався Дохлий.

— Не факт.

— Переломів немає?

— Ти женитися на ній збираєшся? — не витримав Артем.

Спати ліг на підлозі. Чомусь була ілюзія, що на підлозі безпечніше. Вгорі темніли вікна. І в усьому будинку теж темніли. Світла в місті ввечері ніхто не вмикав. Здавалося, що він спить у трюмі корабля, команда якого тиждень тому зійшла на берег і не повернулася. Цілий тиждень місто лежало, мов тварина з перебитим хребтом: і допомогти хочеться, і підійти страшно. Цілий тиждень із міста вибиралися мешканці. Людей на вулицях залишилося мало, вулиці раптом виявилися великими, порожніми і ніжними. Наче після погрому.

Спав погано, снів не бачив, коли прокинувся — навіть зрадів. О восьмій зателефонував Дохлий, сказав, що стоїть під домом. Артем вийшов із під'їзду, роззирнувся безлюдною вулицею. Сів у мікроавтобус, привітався, поїхали. Поки їхали, переповідали один одному новини. Добрих новин не було, тому швидко замовкли. Проїхали порожнім центром, на перехрестях зауважили пару машин із військовими, перескочили через міст, перетнули проспект, заїхали в заплутаний приватний сектор, петляли вулицями в бік окружної. Врешті зупинилися. Далі, за білою стіною панельників,

лежало поле. Ліворуч, за парканами і тополями, червоно темніло кілька хрущовок. Одна з них була їхньою.

Об'їхали яму, повільно прокотилися провулком, засипаним битою цеглою, оминули пограбований кіоск, під'їхали до першої хрущовки.

— Який це номер? — запитав Артем, скоріше сам себе.

— Бог його знає.

— Треба когось запитати.

— Кого?

Вийшли, стали під під'їздом, прислухалися. У під'їзді було так тихо, ніби їх звідти теж хтось підслуховував. Заходити всередину не хотілося. На вулиці теж було тихо, зранку не стріляли.

— Дивись, — кивнув Дохлий.

Віддалік, з іншого боку будинку, стояв чоловік. Років за сорок. У спортивній куртці, лижній шапочці, окулярах. Стояв, дивився, мовчав. Поруч, під деревом, сидів пес, вівчарка.

— Це п'ятий? — крикнув йому Артем.

Чоловік промовчав.

— Що він мовчить? — тихо спитав Артем у Дохлого.

— Боїться.

— Кого?

— Мене, — прояснив Дохлий і рушив уперед.

Артем пішов за ним.

Підійшли до чоловіка. Той далі мовчав. Ховав руки в кишенях куртки, дивився вбік. Погляд у нього був невидючий, мовби чоловік нічого не бачив. Або бачив, просто побачене йому не подобалося. Пес дивився на всіх трьох із бридливистю.

— Тут живеш? — спитав Дохлий.

Чоловік кивнув і поправив окуляри.

— П'ятий номер — цей?

Чоловік знову кивнув.

— А чого мовчиш? — почав заводитись Дохлий.

— Ви тут живете? — запитав Артем.

— Так, у цьому під'їзді, — чоловік, виявляється, міг говорити.

— Колю знаєте?

— Знаю. Я тут і народився, в цьому під'їзді. І повернувся сюди, після розлучення. Сам живу тепер.

— Це добре, — відповів Артем. — У сенсі добре, що Колю знаєте. Він просив бабусю провідати. У цьому під'їзді. Каже, не виходить останні дні. Знаєте її?

— Знаю.

— Не виходить? — перепитав Дохлий.

— Не виходить, — підтвердив чоловік.

— Покажіть, — коротко сказав Артем і пропустив чоловіка вперед.

У під'їзді було вогко і порожньо, як у сільському магазині. Між поверхами на кожному прольоті стояли старі стільці.

— Бабуся відпочиває? — запитав Артем чоловіка.

— Так. Вона щодня виходила. Я допомагав, коли міг. У мене загалом часу майже немає. Робота.

Всі промовчали. Піднялися на п'ятий. Двері були оббиті брунатним дерматином. Дерматин був увесь у порізах, ніби хтось довго шматував його кухонним ножом. Подзвонили. Потім довго стукали. Прислуховувалися до тиші.

— Внук є, — відповів чоловік. — У Росії.

— Ламай, — Артем відступився, пропускаючи Дохлого.

Дохлий увалив ногою, двері вилетіли. Зайшли всередину, стали в передпокої. Артем зрозумів, що всі троє підсвідомо

ловлять запах. Пахло книжками. Старими книжками. А старі книжки пахнуть не краще за старих людей. Особливо нечитані. Пахнуть бідністю і недолюбленістю. Проїшли у кімнату. Побачили канапу, накриту пледом, чорний мертвий телевізор і шафи з літературою.

— Бібліотекаркою була? — запитав Дохлий.

— Учителькою, — поправив чоловік. — Багато читала. Я теж люблю читати.

— Молодець, — сказав на це Дохлий і пішов до меншої кімнати.

Бабуся лежала на своєму ліжку. Одягнена була в теплий спортивний костюм, вовняні шкарпетки. Поперек перев'язаний хусткою. Перед смертю, мабуть, їй було холодно. Риси обличчя мала загострені, ніби промальовані олівцем, пройма відкритого рота темніла, мов підведена вугіллям на сірому папері. Гребінь випав із сивого волосся, лежав на подушці. Руки спокійно простяглися вздовж тіла. Загалом була спокійна на вигляд. Так, наче змерзла, заспокоїлась і померла.

Артем подумав, що в помешканнях, де лежать померлі, завжди всім вистачає місця, завжди просторо. Можливо, тому, що ніхто не метушиться, не шаліє, не живе нормальним життям, у якому зазвичай більше сум'яття, ніж логіки. Згадав, як померла його мама — ще зовсім молода, але печальна і приречена. І як його, першокласника, забрали з уроків. Була рання осінь, жінки вели його вулицею і показово плакали. А він найбільше хотів вивільнитись, аби його не вели за руку, як маленького. І маму йому показували, як маленькому: мовляв, подивись, оце вона, ось ця мертва, не схожа на себе жінка з чорними колами під очима, вбрана в щось

темне і святкове, в чому вона ходила хіба до когось на весілля — це твоя мама, дивись на неї, запам'ятовуй її такою. Він це найбільше і запам'ятав — відчуття сорому за дорослих, які не здатні бути чесними і щирими, які все перетворюють на блазнювання й погану виставу, які стоять довкола нього, не даючи йому змоги відвести погляд, розвернутися й вийти. А найбільше йому хотілося тоді саме вийти і піти до себе в кімнату, сидіти й ні про що не думати. Не думати про школу, в якій з нього завтра знову будуть знущатися, не думати про тата, якого він не бачив уже більше року і який сьогодні теж, певно, не приїде, не думати про жахливі запахи з кухні, де готувалася вечеря для жінок, що прийшли порати померлу. Доводилося стояти і запам'ятовувати мертву маму, бачити довкола наморені жіночі руки, червоні від миття посуду та підлоги, натрапляти поглядом на завішене чорним дзеркало, в якому не могли відбитися ні його відчай, ні його сухі очі, ні його бажання якнайшвидше вирости, бути дорослим і мати ключ, яким можна зачинитися зсередини у власному домі.

— Я теж маю бібліотеку, — промовив тим часом чоловік, звертаючись не так до Артема з Дохлим, як до померлої. — У мене хороша бібліотека.

— Якого вона року? — перебив його Дохлий.

— 45-го.

— Дитина війни, — сказав Дохлий.

— Дитина війни, — визнав чоловік.

Дитина війни, повторив Артем подумки. Народилася під час війни, померла під час війни. Поміж тим зібрала бібліотеку. Чогось учила своїх учнів, про щось говорила з сусідами. Любила внука. Заснула в спортивному костюмі і не прокинулась.

— Подивись у шафі її документи, — сказав Дохлому. — Щоб її нормально оформили.

Дохлий відчинив горішні дверцята шафи й справді побачив пакет із документами та фотографіями.

— Ми документи з собою заберемо, — сказав Артем чоловіку. — Передамо потім Колі. А ви за квартирою дивіться.

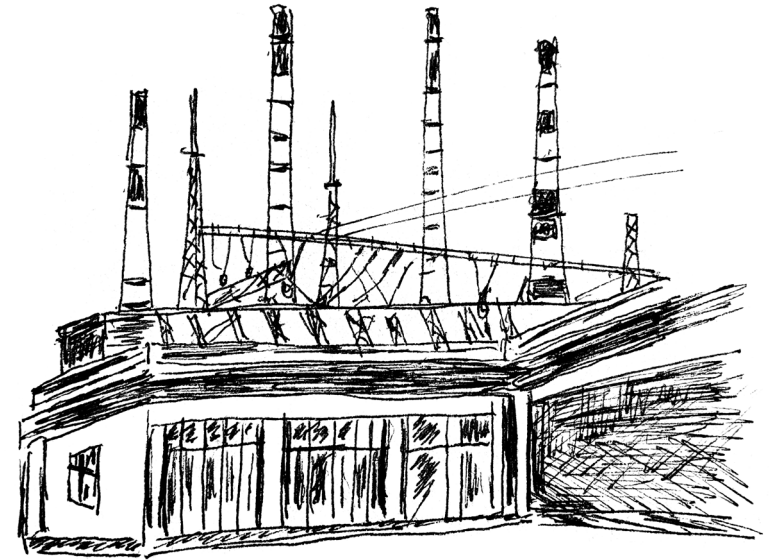
— У мене робота, — заперечив чоловік.

— Нічого страшного, — не дослухав його Артем. — Ідіть, вас там собака чекає.

Принесли з великої кімнати плед, розстелили його на підлозі, переклали на нього бабусю, винесли на вулицю. Завантажили до мікроавтобуса, бібікнули чоловіку на прощання.

За кермо цього разу сів Артем. Зосереджено вибирався ямами, дослухаючись до ранкової тиші. Дохлий сидів поруч, діставав із пакета фотографії, неухважно розглядав їх, ховав назад. На одній затримався, завмер. Артем теж ковзнув поглядом. Дівчинка на фото була зовсім юна і зовсім бідна. Простенька сукня, непримітні черевики. Стояла десь на вулиці, позаду виднілася невиразна цегляна стіна, вікно, привідчинена брама. Більше нічого: жодних ознак часу, жодних деталей, немає за що зачепитися, крім неї самої, крім її погляду.

Фото було тьмяне, вигоріле, так, ніби вона стояла в ранніх сутінках. Стояла і дивилася з минулого в майбутнє. У майбутньому було довге життя, порівну наповнене добром і злом. У майбутньому була вся непрочитана література. У майбутньому була смерть.

Новогригорівська ДРЕС.
Весна 2021

Зійде світло над містом праведників

— Як його звати?

— Сергій, здається.

.....

— Ти його знаєш? — питає Вовчик.

— Його Міша рекомендував, — відповідає Валера. —
Більше нічого не знаю.

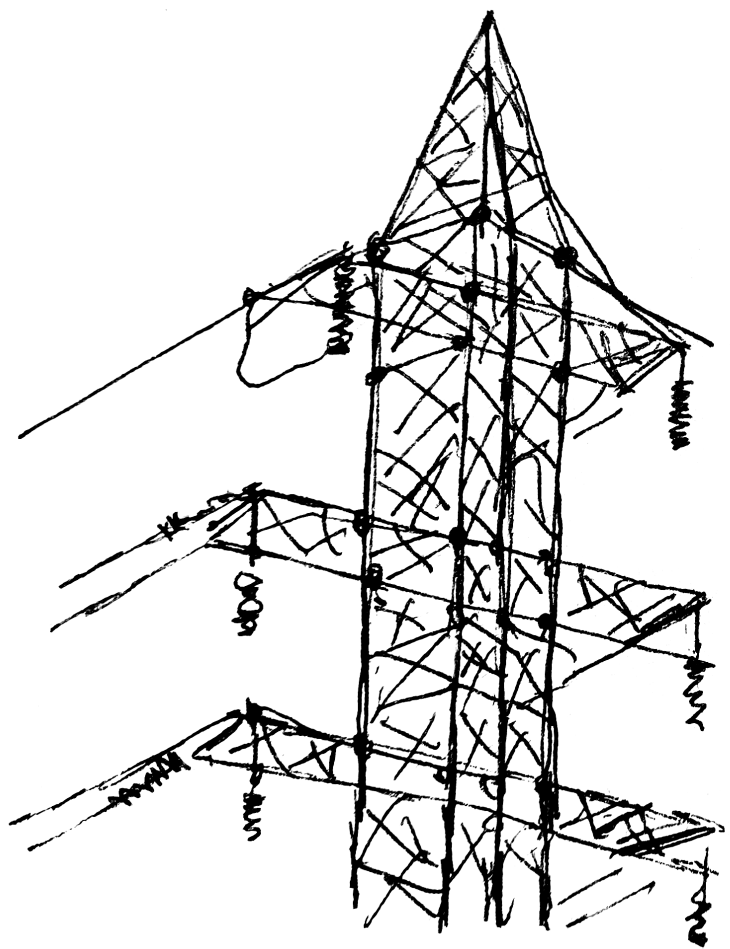
— Ну, рекомендував — значить, рекомендував. А чому
тут? В офісі не можна було поговорити?

— Тут спокійніше буде, — пояснює Валера. — І нам,
і йому.

— Тоді давай пошвидше. Додому хочеться.

— Ага.

Осінь лише починається. Якщо сидіти тут, в офісній
кухні на десятому поверсі, й дивитися вниз, на місто, може
видатися, що на вулицях досі триває літо: ліниві перехожі,

Лінійні електронні передачі між Хабінськом.

2024

повільні трамваї, безкінечний вечір, що непоквапливо й невблаганно заливається згори червоним щедрим світлом. Надвечір'я далі заворожують спокоєм, час відчувається на дотик, як кора дерева: теплий, прогрітий за літо, наповнений сонцем. У тридцять років добре дивитися на місто згори, добре бачити далеку ламану лінію обрїю, добре мати хорошу роботу. І місце, де можна від цієї роботи заховатися.

Вони ще навесні замовили на кухню затишні прості крісла замість пластикових стільців, щоби хотілося сидіти й нікуди не поспішати. Їм справді немає куди поспішати, у них усе добре — навчених, тридцятирічних. Валера худий, високий, із рудою бородою, схожий на туриста, який не знає, куди йому вирушити. Вовчик круглий, як м'яч, у захисних штанях із десятком кишень, у футболці з Боуї. На мільйонерів не схожі. Хоча мільйонери. Валера підходить до кухонних полиць, дістає упаковку з мінеральною водою, вириває з пластикової обгортки пляшку, ніби екзотичний фрукт, валиться в крісло, п'є. Вовчик читає новини в телефоні.

Пів на шосту, як і домовлялися, він приходить. Заходить до кухні слідом за Ларисою. Та притримує його за лікоть, пропускає вперед. Я можу йти? — питає поглядом. У кімнаті багато світла, від цього стає затишно, спокійно.

— Привіт! — весело говорить Вовчик.

— Здоров, — кидає по-доброму Валера. — Падай, — каже, — де бачиш. — І замовкає.

Він проходить уперед, до крісла, обережно сідає. Сонце б'є вечірнім промінням, кухня схожа на річище, просвічене до мулистого дна.

— Чай, каву? — питає Валера.

— А ви що п'єте? — питає він у відповідь.

— Воду, — розгублено відповідає Валера й киває на пляшку. — Будеш?

— Буду, — каже він.

— І давай на ти.

Валера йде, виколупує з упаковки ще одну пляшку, відкриває, простягає йому.

— Я — Вова, — каже Вовчик. — Це — Валерій.

— Сергій, — називається він. — Сергій Станіславович Пономарьов.

— Головне, що Станіславович, — сміється Вовчик.

Валера теж усміхається, але якось невпевнено. І Сергій Станіславович також сміється.

— Ладно, — говорить Вовчик просто, без тиску, — Сергій Станіславович. Нам тебе Міша рекомендував, тому це радше формальність. Просто хотіли з тобою трішки переговорити. Не хвилюйся. Тут усі свої, сам бачиш.

— Угу, — сухо відповідає на це Сергій Станіславович. — Міша говорив, що ви друзі, я знаю. Просто мені не хочеться, щоб ви мене брали тільки через це. Розумієте?

Вовчик кидає оком на Валеру, помічає, що той напружився.

— Та все нормально, — говорить Вовчик, підбираючи слова, — ти нам справді підходиш.

— Послухай, — делікатно перебиває його Сергій Станіславович і опускає голову, мовби читає шпаргалку. — Можна я скажу?

— Ну, давай, — дещо розгублено погоджується Вовчик і знову кидає оком на Валеру. Той блукає поглядом по кімнаті, ніби намагається за щось зачепитися.

Якийсь час усі мовчать. Повна кімната сонця, повен поверх тепла. Вечір насувається, проступає в закутках, у тінях. Зараз би на вулицю, — думає Вовчик, — подалі звідси.

— Послухай, — починає Сергій Станіславович і незрозуміло, до кого саме звертається. — Послухайте, — тут-таки виправляється. — Я вам насправді вдячний, що ви на все це погодилися, що знайшли час, що слухаєте мене.

— Все нормально, — намагається підбадьорити його Вовчик.

— Ні-ні, можна я скажу?

— Так, вибач, — Вовчик вирішує не перебивати, відкидається на кріслі, заплющує втомлено очі. Стає темно й тривожно.

— Дякую, — витримує паузу Сергій Станіславович і продовжує: — Мені справді важливо, щоб ви, дивлячись на мене, не згадували відразу ж про Мішу. Щоб ви бачили мене. Таким, яким я є.

Валера нарешті уважно на нього дивиться. Він старший за них, йому десь під сорок, і це якось відразу впадає в око. Ну, Валері принаймні впадає. Сидить у чорному костюмі, гудзики на сорочці защеПЛені неправильно, але він цього, схоже, не помічає. Валері хочеться підійти й перезастібнути ці чортові гудзики, але він стримується, розглядає їх, мовби це дійсно щось важливе. Сергій Станіславович натомість нервує, не знає, куди подіти великі чорні руки, розуміє, що всі дивляться на ці його руки, намагається їх кудись сховати, наче принесені з ринку шматки темного мертвого м'яса.

— Я працював за спеціальністю, — говорить Сергій Станіславович, — я тут не просто так.

— Ну добре, — раптом говорить Валера. — Давай тоді нормально поговоримо. Ти уявляєш, які в нас обсяги і скільки в тебе буде роботи?

На підвіконня незграбно сідає голуб, зазирає до кімнати, бачить трьох дивних дорослих чоловіків, ловить своїм пташиним оком цілий світ людських стосунків і таємниць — дивовижний, сповнений тисячі дрібних деталей світ, який до безкінечності можна розглядати й вивчати.

— Уявляю, — спокійно говорить Сергій Станіславович. — Думаю, спочатку буде важкувато, але я впораюсь.

— Точно? — перепитує Валера.

— Точно, — так само спокійно підтверджує Сергій Станіславович. — Контора ви, звісно, серйозна. Але я й не таке бачив, — сміється.

Вони думають засміятись у відповідь, але стримуються. Вовчик автоматично дістає телефон, упівока щось зчитує, ніби він тут сам. Валера відставляє пляшку, підводиться, підходить до вікна. Дерева внизу відкидають важкі глибокі тіні, що там ховається — годі розгледіти. Але якщо пильно пригледітись, можна помітити вітер, що торкається трави, здіймається вгору, чіпляється крони, вивертається понад домами, охоплює ціле місто — наповнене теплом і світлом, накрите небом, оточене сонцем і місяцем. Скільки дивишся на нього — стільки відкривається загадок і сховків, стільки голосів чуєш, стільки відчуваєш руху й радості.

Тіні глибшають, поступово сутеніє. Вовчик встає, вмикає світло. Сергій Станіславович розуміє, що затримує всіх, але говорить наостанок:

— Я зможу, — каже. — Ніхто ж не обіцяв нам, що життя буде простим. Мені точно ніхто не обіцяв. А якби пообіцяли, я б не повірив.

— Добре, — говорить на це Валера. — У нас тут справді всі свої. Приживешся.

— Побачимо, — відповідає Сергій Станіславович.

— Знайдеш вихід?

— Звісно.

Він іде, вони ще довго сидять на кухні. Валера дістає одну пляшку вина, відкорковує її. Потім наступну. Вовчик розповідає про доньку, про нову школу, нових учителів. Говорить, що малій подобається, добре вчиться. Розповідає і раптом відчуває, що не хоче нікуди йти, не хоче виходити звідси, що тут він відчувається найбільш захищено — на цій кухні, під цими жовтими лампами. Валера теж розповідає про дітей, теж хвалиться: змагання, медалі, збірна. Сидять, хваляться дітьми, поступово п'яніють. Стає зовсім темно.

— Слухай, — раптом не витримує Вовчик. — А як він працювати буде? Він же сліпий.

— Йому не портрети малювати, — заперечує Валера жорстко. — Буде. Попросиш офіс, хай перші дні йому допоможуть.

— А що з ним сталося?

— Міна. Міша розповідав, їхній пікап підірвався. Під Харковом. Поверталися з виїзду, не туди звернули. Всіх порвало, всю групу. А ось Сергій Станіславович наш вижив. Щоправда, не бачить тепер. Ладно, давай іти.

Валера підіймається, прибирає порожні пляшки, миє келихи: не любить лишати все на прибиральницю. Вовчик знічев'я дочитує новини, не поспішає вставати. Валера накидає куртку, запитально дивиться на нього.

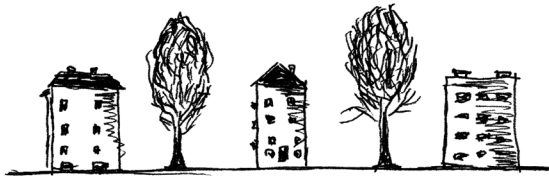
— Ідеш? — питає.

— Іди, — хитає головою Вовчик. — Я ще посиджу.

— Добре, — каже Валера й плескає його по плечу. — До
завтра.

На порозі притримує двері, обертається.

— Не забудь світло вимкнути.

Вирвеш перемогу, як серце ворога

— Почекай, скільки тобі? Одинадцять? — питає Богдан.

— Дванадцять, — поправляє Тоха. — Забув?

— Та просто все одним днем, — виправдовується Богдан. — Не злись.

— Ладно, — не чує його Тоха.

Виходять із під'їзду на червнєве пообіднє сонце, яке відразу засліплює. Дім у них старий, надійний, поміж прохідних дворів і важких дерев. За річкою, трішки далі — центр, а тут тихо, приватний сектор, літня зелень, можна зайти в браму й навіки пропасти, ніхто не знайде. Будинки з міцної червоної цегли, мощена битим шифером дорога, трамвайна колія, що за літо заростає травною, мов річка, в якій ніхто не плаває.

— Ідемо? — цікавиться Богдан.

— Давай, — відповідає Тоха й іде першим.

Під липами пірнають в арку, виходять на сусіднє подвір'я. На лаві, біля під'їзду, гріються жінки, якимсь

насторожено, ніби соромляться. Бачать Богдана, замовкають, невпевнено вітаються. Не знають, вочевидь, як із таким вітатись — не схожим на себе, різким, завеликим. Богдан вітається у відповідь, кладе руку Тосі на плече, тягне його крізь розлам у паркані на шкільне подвір'я. Минають спортивний майданчик, огинають школу, опиняються на проспекті.

— Ось там, дивись, — зупиняється Тоха й показує рукою на будинок навпроти. — Бачиш?

— Бачу, — Богдан із подивом розглядає чорну вигорілу коробку університету. — Ремонт не роблять?

— Не знаю, — відказує Тоха й швидко переходить проспект.

Запилюжений акваріум станції метро, порожній сквер, сіра будівля палацу культури за деревами. Восанне Богдан був тут на початку березня. Ніби сто років тому. Подумав, що влітку в цьому місті хочеться жити. Натомість зими тут такі, наче щоранку прокидаєшся на вокзалі: без квитка, без речей і без надії кудись виїхати.

Але ось літо лише почалося, і напівпорожнім харківським базаром діловито бігають продавці, і публіки майже немає, і ніхто ні за що не торгується, ніхто нічим не печалиться. І вони виходять прохолодними базарними рядами до автостанції, за якою вже видно громіздку конструкцію стадіону. Бредуть уздовж металевої сітки, минають браму, опиняються на тренувальних полях, сідають на пластикові стільці, темні від пилу й дощових потоків, мовчать, розглядають штучний газон.

Богданові в домашньому незручно: вчора ввечері, щойно приїхав і сховався у душ, відразу відчинив шафу, почав порпатися у власному одязі, думаючи, що вдягнути. Одягу

Литман. Спортивний майданчик
2024

було багато, був він ношений, пахнув минулою зимою. Себто вдягати його не хотілося. Та все ж знайшов улюблені коліси джинси, футболку, кроси. Мав би почуватись у них затишно й захищено. Натомість почувався так, ніби зняв речі з небіжчика. Цілий день із цим і ходив: із запахом зими, із запахом горілого асфальту. Зранку домовилися з Тохою сходити на стадіон, як у старі-добрі часи. «Там нікого немає, — попередив Тоха, — ніхто не грає». «Просто подивимось», — наполіг Богдан. Ось прийшли, сидять. Тоха із запущеним волоссям, у спортивному костюмі — якийсь відсутній, ніби прийшов на прийом до лікаря, якого так і не навчився не боятись, Богдан — у жмаканих джинсах і футболці, білих кросівках, із вигорілим на східному сонці обличчям, із підстриженою вчора бородою. Людей на полях справді було мало: в куті, на дальньому, ганяли діти, але на дві команди в них не назбиралося, тож грою це назвати було важко.

— Чому не граєте? — питає Богдан Тоху обережно, щоб не зачепити.

Тоха думає відповісти чимось образливим, але стримується. Богдан це помічає, встигає пошкодувати за сказаним, але теж стримується, чекає.

— Так розбіглися всі, — говорить Тоха, вже спокійно. — Дрон, на воротах стояв, пам'ятаєш? У Польщі. Санька теж виїхав. І Малий теж. З ким грати?

— Ясно, — каже Богдан.

Небо кругле, чисте, як око. Бери під таким небом і геройствуй. А от нема кому геройствувати: поля порожні, довкола тихо, навіть супермаркет навпроти сиротливий і занапащений. Дві жінки гуляють із псами, але потрібно це, схоже, саме псам, тож жінки мовчать, не розмовляють.

— Любив тебе сюди приводити, — говорить Богдан. — Особливо взимку. Вже темно, прожектори валять, і пар від дихання, коли всі кричать. Пам'ятаєш?

— Пам'ятаю, — не бреше Тоха. — Я боявся, якщо чесно, коли ти приходив. Боявся програти. Тому грав погано. Нервував.

— Серйозно? — питає Богдан розгублено.

— Серйозно. Мені здається, ти більше за мене перемогти хотів.

— Ну, так на поле й виходять, аби перемогти. Ні?

— Мабуть, — неохоче відповідає Тоха й дивиться на порожнє поле. — Не знаю. Я ж нічого не виграв.

— Ще виграєш.

— Навряд. Я на футбол ходив, щоб ти не ображався.

— Та ладно, — не вірить Богдан, — тобі подобалося.

— Мені подобалося, коли все закінчувалось, — зізнається Тоха. — Все інше не подобалося. Для чого виходити на поле?

— Як для чого? — не розуміє Богдан. — Для перемоги.

— Ну, ясно.

Богдан лізе до кишені, знаходить жуйку. З фруктовим смаком. Хоче дати Тосі, але дивиться на його великі, майже дорослі розтоптані кеди, вагається. Потім усе ж таки простягає. Тоха теж спочатку вагається, потім бачить, що з фруктовим смаком — бере.

Надвечір повертаються додому. Вдома сидять на кухні, втикають у телефони, не розмовляють. Тоха розуміє, що Богдан ображається, тому перший не витримує:

— Хочеш фільм подивимось? — пропонує.

— Давай подивимось футбол, — пропонує своєю чергою Богдан.

— Давай, — Тоха не заперечує. — А хто грає?

— Та ніхто, — каже Богдан. — Давай щось старе знайдемо.

— Для чого? — не розуміє Тоха. — Можна ж рахунок глянути.

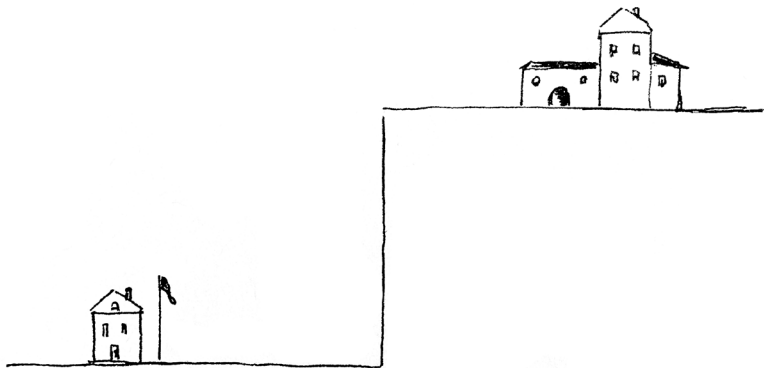
— Та ну, — не погоджується Богдан, — справа не в рахунку. Ти бачив, як Марадона забив рукою? Це найвідоміший гол в історії.

— Бачив, — каже Тоха.

— А всю гру бачив?

— Ні, — каже Тоха. — Ти що, хочеш це ще раз побачити?

— Так, давай.

Богдан дістає ноут, шукає посилання. Вони йдуть до кімнати, падають на диван. За вікнами стоїть довгий, повільний вечір. У будинку тихо. Час наче зламався, а лагодити ніхто не поспішає. Тоха дивиться дещо знуджено, Богдан натомість коментує, пояснює.

— Ось зараз, дивись, — показує. — Ось починається атака, бачиш. І ось він. Бачиш?

— Бачу, — каже Тоха.

— Зараз, чотири хвилини, — продовжує Богдан, — буде другий. Дивись.

.....

— Розумієш? — питає Тоха за якийсь час.

— Ні, — відповідає Тоха.

— Що ти не розумієш? — нервує Богдан.

— Що тут такого? — перепитує Тоха. — Забити рукою.

— Що тут такого? Ну як?

Богдан відкидається назад, думає. Потом різко сідає, причиняє ноут, мовчить, шукає слова. «Ображається», — думає Тоха, шкодуючи, що почав.

— Чому він великий? Тому що переміг. Він переміг, розумієш? Переможцям багато чого пробачається. Не все, звісно, але багато. Перемога — вона обеззброює. Оскільки ти дивишся на того, хто переміг, і розумієш, на що він був готовий. На що він був готовий? Та на все. Вийти й вирвати цю чортову перемогу, як серце з грудей. Рукою, головою, зубами, нігтями. Подивись на нього тепер, ось тут, коли вже все скінчилось. Які до нього можуть бути питання? Просто вийти й зробити так, як потрібно. Не лишивши ворогу жодного шансу. Нікого не слухаючи, нікому не вірячи, ні перед ким

не виправдовуючись. Узяти і вирвати. Як серце. Як рибу з ріки. І все. Потім хай питають, хай ображаються. Перемоги не скасовуються. Поразку можна пояснити, проте, як правило, неможливо виправити. Ясно?

— Ясно, — говорить Тоха печально. — Ти завтра коли їдеш?

— Зранку.

— Залишитися не можеш?

— Ні. Мене ж чекають.

Далі дивляться фільм, про щось говорять, телефонують мамі Тохи, телефонують дідусеві, Богдановому татові. Тоха розповідає, як минув день, бажає доброї ночі. Потому стелять ліжка, мовчать. Богдан стягує з себе футболку, джинси, запахає їх до пралки. Кладе біля ліжка свій одяг. Одяг, хоч і випраний, далі пахне зброєю.

— Ти завтра що? — питає Тоху.

— Не знаю, — каже той. — З'їжджу в центр.

— Ясно. Напишеш?

— Так.

— У мене зв'язку може не бути. Я потім віддзвонюсь.

— Домовились.

— Але напиши.

— Добре.

— Навіть якщо зв'язку не буде.

— Ага.

— Люблю тебе.

— І я тебе.

Тоді Господь покличе жінку

І ще весна видалася ранньою, теплою. Ніби нічого й не сталося.

Ми стоїмо під великим небом передмістя, мовчимо, слухаємо тишу. Тихо, мов у будинку, з якого виїхала велика недружня родина. Недільний ранок, на вулицях, за огорожею, порожньо. Трамвайна колія іржава по зимі. Трамваї не ходять від кінця лютого. Птахи прориваються згори, випадають із неба, мов яблука з кишені, помічають унизу нашу мовчазну компанію, сторожко пірнають назад, у небо, летять у напрямку ріки. Ми чекаємо, гріємось, думаємо, що ось повертаються птахи, повертається весна, триває це дивне життя, тягне нас за собою, як течія тягне черевики потопельників. Саме ті дні, коли час завмирає, як промінь на лезі ножа: один необережний порух, необачний поштовх — і світло зрушиться, а за ним зрушиться ціле місто з пагорбами, коліями та птахами, і вже ніщо не зупинить це насування теплих повітряних потоків, переміщення гарячих хмар, розпеченого сонця. А поки ще триває ледь відчутна коротка пора рівноваги, коли зима

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка,
повну версію книги.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ